

CRKVA U SVIJETU

ČASOPIS ZA VJERSKU KULTURU

GODINA III

BROJ 1

SPLIT 1968

U SUSRETU SA SAMIM SOBOM

Čovjek nikada ne smije prestati tražiti ono, što je našao

Odisej je tražio svoju rodnu Itaku. U grobnici svoga srca on je nju nosio; u njegovu sjećanju ona je bila živa — on je znao što traži. Kažu, da je Diogen usred bijela dana sa svjetiljkom tražio čovjeka na trgu punom ljudi. Ja ne znam, da li je on znao što traži. Čovjeka? Zašto ga onda nije našao, kad je trg bio pun ljudi? Svakako bilo bi smiono reći, da tu nije bilo čovjeka. Naime, to bi značilo, da je on unaprijed imao gotov pojam o čovjeku i da je imao mogućnost da provjeri njegovo ostvarenje. Izgleda kao da to baš nije tako.

Čovjek nije predmet, koji mogu osjetilima obuhvatiti, ni logička tvorovina, koju mogu razumom shvatiti jednom za svagda. On je životna jedinica u vječnom procesu stvaranja i nalaženja sebe. Zato ga i ne mogu definicijom iscrpsti, barem ne u tolikoj mjeri, da ga ne bih mogao i dalje tražiti.

On u sebi nosi dvostruku neodređenost. Jedna proizlazi iz golemog broja nepoznanica u njemu i njihovih međusobnih odnosa, koji stvaraju više jedinstvo, a druga iz svakodnevnog životnog mijenjanja, zbog čega je čovjek uz stalni identitet uvijek drukčiji.

Nekada su pojmovi čovjek i čovječnost bili ovisni o bogatstvu: rob je bio samo stvar. U drugim prilikama pojam čovjeka bio je određivan pripadanjem određenoj religiji, društvu, klasi... U svim tim slučajevima ekonomska, religiozna ili bilo koja druga vrednota uzimala se za definiciju čovjeka.

Međutim, ni mi danas nismo imuni od takvih jednostranih shvaćanja. Uglavnom, čovjekovi razumski kvaliteti smatraju se osnovnom njegovom dimenzijom. Tek tu i tamo uz komponentu razuma ističu se volja i osjećaji te, bar u nekim religijama, religiozna svijest, dotično religiozni život.

Osoba se u tom smislu definira kao svijest o samome sebi. Što veća svjesnost — to veći čovjek.

I kad bi to bilo tako, tu je opet prisutna jedna neodređenost. Ja nisam u posjedu mjera, kojima bih mjerio dubinu svoje svijesti, intenzitet svojih osjećaja, snagu svoje volje, doživljenost svoga života. Uspoređivanje s drugima opet je varavo, jer nemam načina kako da čitav iziđem iz sebe. Zahtjev, da moja djela budu mjerila moje čovječnosti, ima isto tako ograničenja. Ja mogu čuti sve pozive i tuge i sreće čitave prirode. Meni more govori, ptice pjevaju, oluja prijeti... ali, oni mene ne čuju. Materija se pokorava mojim rukama i ja od nje mogu praviti remek-djela... Ali kako djelima svojim reći čitava sebe? Kamen će me okameniti i možda tako učiniti trajnim — ali mrtvim, boje će mi dati izraz, koji će svjetlost svojim prividom života i čudom igre darovati meni i drugima na poklon. Ali čemu sve to? Što moje srce ima od toga? Kako da drugima saopćim svoje misli, a da te misli u njima ostanu žive, sveobuhvatne, nepojedinačne i dinamične, svježije i moje? Kako viknuti da me drugi tako čuju, kako ja sam sebe čujem? Gdje naći zov i glas i riječi, kojima bi moje srce moglo pozvati drugo na svadbu, na svečanost, na gozbu, na kojoj će se pričlašćivati mojim bićem, mojim srcem?

Uz to nedavno je otkrivena (Freud) u osnovi banalna i veoma jednostavna činjenica, da u čovjeku nije prisutna samo svijest, da u njemu postoji jedan čitav svijet, koji je isto tako njegov kao i svijet svijesti. On u njemu djeluje, raste... a čovjek ga nije svjestan. Ne mislim reći, da je tek u dvadesetom stoljeću otkrivena podsvijest u smislu njezine pojavnosti — to su znali i stari. Od njih potječe: Video bona proboque, deteriora sequor. Ali sve to, što nije bilo obuhvaćeno sviješću, pripisivalo se izvanjskim uzrocima, »drugoj naravi«, vrugu ili, najblaže rečeno, istočnom grijehu. I čovjek se mogao lako boriti protiv svega toga, jer se to nalazilo izvan njega samoga. Sve je izgledalo jasno, sve jednostavno.

Međutim, Freud je otkrio, da je i podsvijest naša, da je mi svuda nosimo sa sobom, da od nje ne možemo nikamo pobjeći... I tako se svijest i podsvijest stapaju u jedan izvor te imaju zajedničko ušće — biva to jedna te ista rijeka sa svojom bujicom vode i sa svojim izvornim koritom. Davao od sada živi i u nama skupa s dragim Bogom. Mi smo sveci i zločinci i kukavice i asketi... sve u jednom i odjednom. Kako se sada boriti protiv sebe, i to sebe najnutarnijeg, sebe najdubljeg?

To u nas unosi jedan iskonski strah od sebe i za sebe. Mi sami sebe progonimo i nigdje se potpuno ne nalazimo. Bivamo sve više i više razlomljeni, a opet u procijepu, izgubljeni, a opet nekako svoji. Sve više i više postajemo sami sebi čudo, iznenađenje, robovi svjesni svoje slobode i slobodnjaci svjesni svojih okova.

Ne možemo zanijekati činjenicu, da se naša osobnost pokazuje slojevitom i da se mi uzastopno, a katkada i odjednom, pokazujemo u raznim maskama. Uostalom, riječ *persona* (grčki *prósopon*) početno i znači *maska*.

U nama postoji težnja za afirmacijom i seksualni nagon. Naša prošlost nije iščezla; ona je u nama aktivno prisutna, katkada kao trauma, a kat-

kada opet kao podstrek za život. Naš nad-Ja nametnut nam je odgojem, kulturom, doživljajima . . . i kompleksnom aktivnošću nas samih. Sve više i više slične pojave kod raznih ljudi objašnjavaju se arhetipskom povezanošću, a opet, nemiri čovjekovi sukobom anime i persone (G. Jung). Postajemo svjesni, da moramo živjeti u miru sami sa sobom uspostavivši koegzistenciju između svojih nesvjesnih težnja i svoga svjesnog djelovanja (Horney). Moramo imati sebe, da bismo se drugima dali i opet sebe možemo jedino naći u društvu s drugima (Fromm).

Razumijem Dantea, koji je preuzeo ulogu Boga i svrstao ljude u raj, pakao i čistilište. Njegovo putovanje tim predjelima nije bilo lutanje ni traženje, već o s u d i v a n j e.

Na nama je da zadržimo ulogu čovjeka. Zato je danas situacija obratna. Ljudi se ne razvrstavaju u pakao, čistilište i raj, nego se konstatira, da su se i raj i pakao i čistilište uselili u čovjeka. Čovjek biva poprište sukoba. On je pozornica, na kojoj priređuju priredbu »Đavao i gospodin Bog« (Sartre). On igra u toj priredbi glavnu ulogu, u kojoj traži s e b e!

Joyceov novovjeki Odisej Bloom u »Ulikšu« luta, traži na stranputicama podsvijesti, a da ni sam nije svjestan što traži. Marcel Proust u ciklusu romana »U traganju za izgubljenim vremenom« opisuje zarobljenike strasti, koji traže način da nađu sebe. Hesseov Hari, nazvan Stepski Vuk, tragično je izgubljen u svojoj bolesnoj imaginaciji; njegov Narcis i Zlatousti jedna su ličnost, ali koja je u sebi podijeljena — čak i fizički. Lagerkvistov Ahasver luta, baraba izdaje i beznadno očekuje ostvarenje sebe, svog smisla života, njegovi mrtvaci u »Vječnom smiješku« postavljaju sudbonosna pitanja, a krvnik pakosno prijeti. Thomas Mann, Golding, Böll, Kafka, Faulkner, Kazancakis i toliki drugi nastoje naći čovjeka na bespućima života. Samuel Beckett pušta čovjeka da očekuje Godota, a on je već došao nepredstavljen, kako to i treba da bude.

U filozofiji opet nalazimo iste težnje. Za egzistencijaliste egzistencija ima prednost pred esencijom, život pred statikom, fenomen pred pojmom. U marksizmu praksa, koja u sebi najbolje sjedinjuje djelo kao produkt rada i djelatelja, koji se djelajući i sam mijenja, osnovni je kriterij istine. U radikalnom kršćanstvu trebalo bi da čovjek sasvim pripada Bogu.

Opazamo, da je svugdje čovjek definiran: životom, promjenom, ovisnošću, smionošću, ubačenošću, radom, rizikom, pripadanjem . . . sve samo neizrecive stvari. Čovjek se otkriva kao nedorečen i neizreciv. On se pokazuje kao varijabla (promjenljiva veličina) u životnoj jednadžbi.

On sebe traži i nikada ne će prestati sebe tražiti, jer je u traženju njegova bit. Samo što riječ traženje treba shvatiti u smislu svestranog angažiranja njegove osobe. Zato čovjek nikada ne smije prestati tražiti ono, što je našao. Kad bi čovjek prestao postavljati pitanja, on bi sam došao u pitanje — izgubio bi sebe.

Ivan Cvitanović